

Recensent: H.J.Lammers

Ineke Wienese: **‘Kun je internetten in de hemel?’** Hoe kinderen en jongeren uit verschillende culturen denken over leven en dood. In eigen beheer/Uitgeverij de Graaff, 2014. ISBN 978-90-77024-42-3 NUR 749/840. (Dood/Rouw/diverse culturen/ Kind en ouders /AG/1)Zie ook: <http://www.uitgeverijdegraaff.nl>

Soort boek / Ziekte / Stijl:

Een onderzoek naar “welke gedachten, gevoelens en beelden kinderen en jongeren hebben over de dood en wat er na de dood gebeurt”. Het betreft kinderen en jongeren uit de bovenbouw van vijf basisscholen - openbaar, christelijk, katholiek, islamitisch en hindoestaans - en uit het voortgezet onderwijs. Het boek van 223 pagina's bevat gesprekken en interviews, verhaaltjes en tekeningen van Nederlandse kinderen en kinderen van wie de ouders en grootouders uit andere landen zijn gekomen. Door tussenkomst van de Joods Liberale Gemeente konden ook jongeren met een joodse achtergrond worden geïnterviewd. Het boek eindigt met enige conclusies en aanbevelingen.

Over de schrijfster: Ineke Wienese is als gezondheidszorgpsycholoog en orthopedagoog verbonden aan De Jutters, centrum voor jeugd GGZ Haaglanden. Ze is initiatiefneemster van het project *Rouw en Verlies in Verschillende Culturen*. Zij is een voorloper op het gebied van alloctonenhulpverlening en heeft meerdere projecten op dit gebied geïnitieerd en veel op haar vakgebied gepubliceerd.

Boekbespreking:

Het boek bestaat uit zeven hoofdstukken waarin geschreven wordt over:

Hoofdstuk 1. Wat is de dood ?

A. Om het onderwerp bespreekbaar te maken is in elk van de genoemde basisscholen een les gegeven over het onderwerp leven en dood: de dood, voor en over opa's en oma's die er niet meer zijn en verlies van een huisdier. Na deze les hebben de kinderen verhaaltjes en/of gedichtjes geschreven en tekeningetjes gemaakt. (pag. 17-29)

Een dierenverhaal van de hand van Toon Tellegen “Op een dag nam de mier afscheid van de eekhoorn” is ter afsluiting van deze paragraaf opgenomen.

B. Met kinderen uit de bovenbouw van de basisscholen en met jongeren in het voortgezet onderwijs zijn interviews gehouden, waarbij dieper op het onderwerp kon worden ingegaan. (pag. 31-33).

Hoofdstuk 2. Wat gebeurt er na de dood?

Een les op school over leven en dood o.a.: de hemel en de hel, misschien bestaat God niet, reïncarnatie, er is niets meer. Over elk van de totaal 7 aspecten schrijven kinderen weer verhaaltjes of gedichtjes en maken tekeningen en daarna volgen uitgebreide gesprekken met kinderen en jongeren. (pag. 39-68). Ook hier een dierenverhaaltje van Toon Tellegen: “Denk je dat we ooit afgelopen zijn, eekhoorn?” .

Hoofdstuk 3. Wat jou kan steunen en troost kan geven. (met het sprookje “De koning die niet dood wilde” van Godfried Bomans) en

Hoofdstuk 4. Wat ouders, familie en school kunnen doen om te steunen bij verlies.

Hoofdstuk 5. Vragen van kinderen en jongeren. Hier staan een zestiental veel door kinderen en jongeren gestelde vragen, met daarop een weloverwogen antwoord.

Hoofdstuk 6. Over Leven. Ingegaan wordt op ‘wat maakt het leven voor jou mooi, wat is belangrijk voor je, waar maak je je zorgen over en wat zou je wensen als je een toverstaf had? (pag. 157)’ .

Hoofdstuk 7. Hier worden adviezen geleverd aan scholen en hoe het onderwerp leven en dood in lessen behandeld zouden kunnen worden in de verschillende culturele denominaties en in de hulpverlening. Opgenomen zijn ook interviews met deskundigen zoals een uitvaartverzorger.

Naast een uitgebreide literatuuropgave kent het boek drie bijlagen:.

- 1.een vragenlijst voor kinderen en jongeren over verschillende thema’s in het boek,
- 2.wat je vanuit verschillende religies en levensbeschouwingen nog kunt doen voor degene die is overleden,
- 3.hoe in verschillende religies en levensbeschouwingen gedacht wordt over leven en dood.

Wat viel op:

Kinderen en jongeren worden vroeg of laat met de dood geconfronteerd, maar er is, volgens schrijfster, tot nu toe, niets bekend over de gevoelens en opvattingen over de dood en daarna van kinderen en jongeren met een Nederlandse en met een andere culturele achtergrond. Met dit boek brengt de schrijfster hierin verandering. Met een zorgvuldig en deskundig opgebouwd en uitgevoerd project wordt een zodanig beeld geschetst dat dit boek tot onmisbare literatuur maakt voor allen die in dit onderwerp geïnteresseerd zijn. Men zou wensen dat dit boek ook verplichte literatuur zou vormen bij beroepsopleidingen op het gebied van maatschappelijk werk.

Citaten:

Pag.18 (*Fatma, groep 8, Moslim, Turkije*): “Als ik aan de dood denk, dan denk ik aan het graf. Er komt een grafsteen op en mensen gaan naar de hemel of de hel.

(- -) Misschien zie je ze niet meer als jij naar de hel gaat en zij naar het paradijs”.

Pag.19 (*Zehra, groep 8, Hindoe, Suriname*): Ik vind de dood eng omdat ik niet weet wat er gaat gebeuren. (- -) Houdt het dan op of weet ik alles.”

Pag.32 (*Angelo, 17 jaar, voortgezet onderwijs, Christen –RK, Filipijnen*): “Ik denk soms wel, soms niet aan de dood. Ik vind het belangrijk wat er nu gebeurt. Nu wil ik iets goeds doen, later krijg je er iets voor terug. (- -) Ik ben

wel bang voor de dood. Het kan zo maar gebeuren. Je weet niet wat er echt gebeurt. Misschien had je nog zoveel plannen en gaat dat niet door”.

Pag. 31 (*Lenny, groep 8, openbare school, niet gebonden, Oostenrijk*):”Bij het woord ‘dood’ denk ik aan verderf, leven en zenuwachtig zijn omdat je niet weet wat er gaat gebeuren. Ik denk niet dat er na de dood nog iets is, maar ik hoop wel dat er een hemel is. Ik denk dat als je helemaal in niets gelooft, je toch bang bent voor de dood dan wanneer je in een hemel gelooft, waar je de ander weer ziet”.

Pag. 41 (*Jilian, groep 6, Christen-RK, Nederland*): “Mijn oma is dood. Ik herinner het me nog goed. Toen mijn oma overleed dacht ik: waar is ze nu? (-) Ik hoop dat ze in de hemel is en dat ze het goed heeft”.

Pag. 132 (*Rumeysa, groep 8, Moslim, Turkije*): “Ik zou aan hindoes willen vragen waarom bij hen een koe heilig is en van joden zou ik willen weten waarom zij ook geen varkensvlees eten. Ik vind dat vaak moeilijk om te vragen, omdat ik bang ben dat ik iets verkeerd zeg. Juist omdat ik respect heb voor wat ze geloven”.

Pag. 139 (*Shanti, Groep 8, Hindoe, Suriname*): “Mijn nani (= moeder van mijn moeder) heeft een eind gemaakt aan haar leven. Ze zeggen dan bij ons dat je terugkomt als een crimineel, als een slecht mens. Is dat zo? Het maakt mij nog verdrietiger”.

Pag. 142 (*Attray Ramdhani, geestelijk verzorger en pandit, tekening van twee vlinders met als tekst*): “how high do I have to fly to come in Heaven?”

Pag. 159-164: Verkort: Kinderen en jongeren over ‘het leven’
Jelle, groep 6, ongebonden, Nederland:” Ik zou later graag profvoetballer worden.”

Joy, groep 6, ongebonden, Nederland: “Ik zou wensen dat iedereen in de wereld het naar zijn zin heeft.”

Louis, groep 8, ongebonden, Nederland: “In het leven heeft iedereen Liefde nodig.”

Youssouf, 14 jaar, v.o., Moslim, Turkije: “Als ik doe wat Allah wil, voel ik me goed.”

Kimberley, 13 jaar, v.o., Hindoe, Suriname:”In het leven zal je alles moeten accepteren wat je niet kan veranderen.”

Recensies/Extra:

http://www.rouw.nl/index/index.php?option=com_content&view=article&id=2164:boek-kun-je-internetten-in-de-hemel&catid=326:kinderen-en-jongeren&Itemid=589